

УДК 331.5

Легомінова С.В.

кандидат економічних наук,
доцент кафедри економіки, підприємництва та права
Державного університету телекомунікацій

НОВІ ПІДХОДИ ДО САМООРГАНІЗАЦІЇ РИНКУ ПРАЦІ: ПОЗИКОВА ПРАЦЯ

NEW APPROACHES TO SELF-ORGANIZATION OF THE LABOUR MARKET (LOANABLE LABOR)

АНОТАЦІЯ

У статті розкрито зміст і причини виникнення позикової праці як форми нестандартної зайнятості в контексті самоорганізації ринку праці. Наведено аргументи щодо необхідності законодавчого регулювання.

Ключові слова: ринок праці, самоорганізація, позикова праця.

АННОТАЦИЯ

В статье раскрыты сущность и причины появления заемного труда как формы нестандартной занятости в контексте самоорганизации рынка труда. Представлены аргументы необходимости законодательного урегулирования.

Ключевые слова: рынок труда, самоорганизация, заемный труд.

ANNOTATION

The content and causes of the loanable labor are exposed, as a form of nonstandard employment in the context of self-organization labor market. Presented arguments necessary legislative regulation.

Keywords: labour market, self-organization, loanable labor.

Постановка проблеми. Розвиток світової економіки, якому характерні міжнародний розподіл праці й поглибленням процесів глобалізації, вимагає критичного перегляду наявних процесів в економіці, а також на ринку праці. Спад виробництва, закриття підприємств, звільнення робочої сили, зростання рівня безробіття в Україні спонукають до пошуків нових підходів до вивчення ринку праці, реформування національної системи регулювання зайнятості населення. Особливої актуальності набуває аналіз поширення нестандартних форм зайнятості, розроблення перспективних напрямів їх легалізації та вивчення перспективних механізмів регулювання зайнятості населення в країнах Європи.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Теоретичною основою дослідження стали праці вітчизняних учених-економістів, а саме: Е. Лібанової, І. Маслової, С. Бандура, Д. Богині, І. Бондаря, В. Васильченка, В. Онікієнка, І. Петрової, М. Шаленка, В. Геєця, О. Волкової та інших – спрямовані на дослідження й обґрунтування загальних рис ринку праці та розв'язання проблем безробіття.

Окремі аспекти розвитку відносин позикової праці вивчають Б. Анікін, Т. Кисільова, І. Козіна, А. Колот, Л. Шевченко, І. Рудая, Я. Свічкарьова, Л. Смірних. Але робота в цьому напрямі

робить перші кроки. Доцільним є узагальнення зарубіжного досвіду. Кожен із названих авторів висвітлює свої підходи до сутності та причин виникнення цього явища. Але нагальне питання дієвого регулювання ринку праці так і залишається на черзі денній.

Мета статті. За всього різноманіття наукових розробок із проблем зайнятості населення варто зазначити, що недопрацьованим є з'ясування й обґрунтування нових підходів до самоорганізації ринку праці та емпіричного аналізування нестандартних форм зайнятості, виокремлення причин виникнення, формування рекомендацій правового регулювання в Україні.

Виклад основного матеріалу. Більшість спеціалістів вважали, що їх моделі економічного розвитку були спроможні дати адекватне уявлення про реальність. На жаль, жодна модель не може функціонувати в сучасних умовах. Криза висвітила слабкість теоретичної бази й указала на необхідність нових зусиль адаптування.

Поняття балансу зазвичай використовується в стандарті та є мовби адекватним. Якщо так, то ми повинні повірити, що всі з нас у кожний момент присутні при ситуації, за котрої кожен ринок має знайти власний баланс, навіть якщо статистика засвідчує, що рівень безробіття сягає 10%. Згідно з положенням Чиказької школи, ті, хто виключений із ринку праці, роблять це на добровільній основі, за власним вибором [7]. Щоб виправдати явище викривленого розподілу трудових ресурсів, виникнення безробіття, ми можемо як альтернативу визнати, що ринкова рівновага періодично порушується за рахунок екзогенних шоків. У цьому випадку необхідно визначити джерело потрясінь, а також теорію, спроможну пояснити, як економічна система повертається до рівноваги, коли ефект екзогенного порушення припиняється. Треба серйозно подумати про моделі, які беруть до уваги концепції макроекономічної рівноваги, відрізняються від стандартних, зокрема динамічні баланси, а також проаналізувати, як система може реалізуватись на практиці на державному рівні. Моделі на сьогодні повинні бути більш складними, охоплювати велику кількість чинників впливу з використанням математич-

ного апарату. Але треба дійти висновку, що нам справді потрібні моделі, у яких можна вивчати динамічні явища в умовах нерівноваги.

Економіка – це динамічна система, яка складається з множини незалежних осіб, які взаємодіють суворо децентралізовано, цей тип системи не може бути описаним як результат вибору людини або представника. Економіка має розглядатись як складна адаптивна система, у якій кожна особа реагує, впливає та залежить від поведінки інших людей. Основна ідея – не реальна проблема економіки щодо аналізу ефективності, а проблема координації.

Ринок праці як об'єкт дослідження включає в себе сукупність людей, яким притаманне цілепокладання й радикальна зміна поведінки залежно від отриманої інформації. Автономні дії багатьох людей знайти своє місце, які не суперечать загальній сукупності, але не існує чітких методологічних підходів до вивчення поведінки кожного з індивідів, складність проблеми вимагає слухатись інтуїції.

Як самостійно зорганізується ринок. За яких умов він перестає працювати без видимих на те зовнішніх причин. Рівні динамічних систем безперервно змінюються, переходять з одного стану до іншого, а структури взаємодії змінюються з плином часу.

В основі сучасної проблеми ринку праці лежить криза загальнолюдських цінностей, втрата довіри, споживчий характер сучасного суспільства, орієнтація на суто фінансові й економічні результати без урахування ролі людини окремо та людства загалом, заради яких власне повинні функціонувати національна й світова економічна системи.

Отже, інтеграція експериментальних методів дослідження поведінки людей допоможе зрозуміти, як люди приймають рішення та роблять власний вибір. Передбачення поведінки людей є необхідною умовою, для того щоб зрозуміти зміст явищ, які спостерігаються.

Так, доцільно відштовхуватись від потреб людини: працювати й забезпечувати своє існування.

Сьогодні на перше місце виходять гнучкість, уміння адаптуватися, здатність знаходити швидко відповідь на ситуацію, що склалася. Тому все більше застосовуються гнучкі види використання робочої сили, можливість працювати поза офісом, неповний робочий день. Роботодавці, як ніколи раніше, занепокоєні пошуком нових шляхів організації роботи з персоналом. Фахівці більше не розглядають своє робоче місце з погляду принципу довічного наймання. Зв'язок між кваліфікованим працівником і роботодавцем стає більш слабим, у кваліфікованого фахівця з'являється велика кількість альтернативних варіантів наймання.

Основними формами нестандартної зайнятості, що з'явилися на сучасному ринку праці, є такі:

- непостійна (тимчасова) зайнятість, неповна зайнятість і самостійна зайнятість. Непо-

стійна (тимчасова) зайнятість, у свою чергу, ділиться на зайнятість за терміновими договорами;

- зайнятість працівників, найнятих агентствами, що надають працю третій стороні (позикова праця);

- сезонна робота;

- заміщення тимчасово відсутніх працівників;

- зайнятість на основі договору на виконання певного обсягу робіт [4, с. 25]. А також аутстафінг, аутсорсинг, лізинг.

Можна виділити низку загальних причин розширення сфери застосування нових форм зайнятості, зокрема позикової праці. Відсутність людських ресурсів для виконання тих або інших функціональних обов'язків. Роботодавець в окремих випадках немає бажання або можливості починати процедуру пошуку персоналу, його утримання, заміни й контролю щодо якості його роботи. Тому організації вимушені вирішувати дилему – утримувати власний штат або передати його роботу спеціалізованій компетентній компанії, що іноді виявляється більш економічним. Використання нестандартних форм зайнятості допомагає мінімізувати юридичну відповідальність роботодавців. Застосування позикової праці має розглядатись як підвищення прибутковості бізнес-процесів, скорочення витрат на утримання персоналу, зменшення податкових втрат при обчисленні фонду оплати праці й спрощення процедури взаємин між роботодавцем і залученими фахівцями.

Щодо найманих працівників, то зростання зацікавленості до нестандартних форм зайнятості є викликом реальній ситуації в економіці. В умовах рівня безробіття, що зростає, це надає можливість час від часу отримувати заробіток.

Доцільно виділити такі сегменти ринку праці, які охоплюють студентів, інвалідів, осіб пенсійного віку, а також категорію громадян вільних професій, для яких повна постійна зайнятість неможлива або небажана.

Гнучкість нестандартних форм зайнятості дає змогу поєднувати роботу за найманням із виконанням сімейних обов'язків, підтримкою здоров'я.

Виникнення нестандартних форм зайнятості можна розцінювати як вияв самоорганізації ринку праці, але є проблема правового поля.

На думку Я. Кривого, позикова праця чітко відрізняється від субпідряду, при якому субпідрядник надає працівників, не делегуючи повноважень тим, на користь кого виконуються роботи. Позикову працю також не можна звести до цивільно-правового договору оренди, оскільки людина (працівник) не є річчю, котру можна орендувати. Ці відносини також не належать до надання послуг, предметом позикової праці фактично є трудова діяльність працівників. Позикову працю слід розглядати як особливий вид трудових правовідносин [3]. Більшість країн Європейського Союзу (насамперед Німеччина,

Австрія, Бельгія, Франція) обрали такий підхід, де використання позикової праці детально законодавчо врегульовано.

Відносини позикової праці беруть початок із 1920-х років, коли підприємці США почали надавати фірмам офісних працівників для задоволення потреб нової економіки, основаної на послугах. Зачинателем такої бізнес-практики вважається Вільям Рассел Келлі, який створив компанію з надання тимчасового персоналу "Kelly Services". У 1960–1970-х роках на базі досвіду флексибілізації праці сформувався концепція позикової праці. На сьогодні позикову працю у більшості країн легалізовано. У США послуги аутстафінгу, лізингу персоналу пропонують більше ніж 2 тис. компаній, у штаті яких понад 2,5 млн американців. За даними Асоціації американських роботодавців, у 2011 р. обсяг ринку позикової праці мав досягти 142 млрд дол. США [5]. У країнах Європейського Союзу лізингові фірми працевлаштовують до 7 млн працівників на рік (до 3% зайнятих). Світова ж індустрія лізингу зростає в середньому на 20–30 % щорічно [2].

В Україні зростання попиту на позикову працю відмічається з середини 2002 р. За такими послугами звертаються, як правило, представництва транснаціональних компаній, національні компанії зі складною організаційною структурою та добре поставленою системою бюджетування, компанії, що перебувають у процесі реорганізації. За оцінками аутстафінгової компанії GRPGroup, на сьогодні в Україні близько 100 тис. осіб зайнято в позиковій праці, а у зв'язку з новими правилами оподаткування очікується, що ця цифра зросте мінімум у півтора рази [5].

Розвиток позикової праці в Україні потребує не тільки подальшого економічного дослідження цього явища, а й удосконалення трудового законодавства. На нашу думку, позикову працю, яка стала звичайною практикою в європейських країнах, в Україні варто законодавчо легалізувати. Установити максимальний проміжок часу, протягом якого людина може бути зайнятою позиковою працею, законодавчо гарантувати однакові умови й оплату праці як для позикових, так і штатних працівників, чітко розмежувати відповідальність, розробити правове поле трудових веб-відносин [1; 13]. Використання позикової праці має бути врегульовано Трудовим кодексом України.

Висновки. Феномен нерівноважного стану ринку праці, зумовленого сучасним станом економіки загалом, вимагає дослідження нових ви-

звів формування зайнятості й закономірностей, використання математичних моделей прогнозування з більшим охопленням чинників впливу. Особливу увагу під час дослідження варто приділяти потребам людини та вирішувати проблеми координації як основного напрямку регулювання зайнятості. Саморегуляцією на ринку праці можна визнати появу сегмента нестандартної форми зайнятості – позикової праці як взаємовигідної форми нестандартної зайнятості для роботодавців і робочої сили. Такі трудові відносини мають бути законодавчо оформлені й урегульовані.

Перспективами подальших наукових досліджень вважаємо аналіз позикової праці в контексті взаємодії роботодавців, держави та робочої сили.

БІБЛІОГРАФІЧНИЙ СПИСОК:

1. Гук Н.А. Законодавче забезпечення трансформації зайнятості: порівняльний аналіз вітчизняного та зарубіжного досвіду / Н. Гук // Ефективна економіка. – 2011. – № 7. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.economy.nayka.com.ua/?op=1&z=634>.
2. Козина И.М. Заемный труд: социальные аспекты / И.М. Козина // Демоскоп Weekly. – 2009. – 26 окт. – № 395 – С. 396. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.demoscope.ru/weekly/2009/0395/analit03.php>.
3. Кривой Я. Позикова праця як новий інструмент на ринку праці / Я. Кривой // Юрид. газ. – 2006. – 14 вер. – № 17 (77).
4. Поліщук М.С. Позикова праця як особливий вид нестандартної зайнятості / М.С. Поліщук // Правовий вісник Української академії банківської справи. – 2010. – № 1 (4) – С. 107–110. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://lib.academy.sumy.ua/library/P_Visnik/Numbers/1_4_2011/04_04_04.pdf.
5. Шевченко Л.С. Позикова праця: сутність, ризики, особливості розвитку в Україні / Л.С. Шевченко // Вісник Національного університету «Юридична академія України імені Ярослава Мудрого». Серія «Економічна теорія та право». – 2012. – № 1 (8). – С. 121–129. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://dspace.nulau.edu.ua/handle/123456789/1892>.
6. Bellofiore Riccardo e Halevi Joseph La Grande Recessione e la Terza Crisi della Teoria Economica / Riccardo Bellofiore e Joseph Halevi [Електронний ресурс]. – Режим доступу : https://criticamarxistaonline.files.wordpress.com/2013/06/34_2010bellofiore_halevi.pdf.
7. Gaffeo Edoardo La teoria economica è in crisi? L'incapacità di prevedere la crisi finanziaria fa riflettere gli economisti. Conversazione con Alan Kirman / Edoardo Gaffeo// unitn. periodico di informazione, politica e cultura dell'Università degli Studi di Trento. – 2010. – № 118. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://periodicounitn.unitn.it/118/la-teoria-economica-e-crisi>.